

Obraćanje visokog predstavnika Valentina Inzka Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija

Vrijedi izgovorena riječ.

Gospodine predsjedniče, cijenjeni članovi Vijeća,

Iskrena mi je čast još jednom se obratiti ovom cijenjenom tijelu. Imajući na umu da bi ovo vrlo vjerovatno moglo biti moje posljednje obraćanje Vijeću sigurnosti u svojstvu visokog predstavnika, žao mi je što se ne možemo lično sastati zbog pandemije Covid-19, koja i dalje hara većim dijelom svijeta. Kao i uvijek, nadam se da ste svi vi kao i vaše zemlje i građani dobro.

Izražavam iskreno saučešće predstavniku Indije zbog situacije u kojoj se trenutno nalazi ta zemlja. Dok vakcine polako postaju sve dostupnije, nadam se da na kraju tunela ima malo svjetla za vas, i za sve nas. Zadovoljstvo mi je obavijestiti vas da su danas, prije nekoliko sati, Sarajevo posjetili Evropski komesar za susjedstvo i proširenje, Olivér Várhelyi, i ministar vanjskih poslova Austrije, Alexander Schallenberg, koji su isporučili vakcine. Austrija je bila ključna u logističkom aspektu, što je omogućilo današnju isporuku.

Kada sam 2009. godine stigao u Bosnu i Hercegovinu, međunarodna zajednica ulazila je u novu fazu svoga angažmana, u kojoj je u prvi plan stavljala odgovornost domaćih faktora, ispred međunarodnog intervencionizma. Domaća nadležnost je sjajan ideal, ali s njom dolazi i odgovornost, a nivo današnjeg diskursa u Bosni i Hercegovini mogao bi se pristojno opisati kao neodgovoran.

Prošla godina, 2020., bila je godina nade i refleksije za Bosnu i Hercegovinu. Obilježeno je 25 godina mira, koji je rezultat Općeg okvirnog sporazuma za mir, parafiranog 21. novembra 1995. u Daytonu, Ohio, i potpisanog 14. decembra 1995. u Parizu. Bilo je to vrijeme za razmišljanje o postignućima, kao i o nedostacima, nakon dva i po desetljeća, a istovremeno i vrijeme za okretanje budućnosti.

To se ogleda u zajedničkoj izjavi Predsjedništva Bosne i Hercegovine, koja je dijelom glasila: „Danas je jedinstvena prilika da pošaljemo poruku kojom ćemo na pravi način ukazati na važnost jačanja povjerenja, mira i međusobnog poštovanja među svim narodima i građanima.”

Tom prilikom Bosni i Hercegovini najbolje želje su uputili i bivši američki predsjednik Clinton, predsjednici Austrije i Slovenije, generalni sekretar UN-a, premijer Španije, ministri vanjskih poslova Njemačke i Francuske, te veliki broj uglednika.

Poštovani članovi Vijeća,

Kao što je rečeno u mom izvještaju, kao dio dugogodišnje politike osporavanja osnova Daytonskog sporazuma, vlasti Republike Srpske – na čelu sa Miloradom Dodikom – u martu su usvojile niz zaključaka u tom pravcu. Kao što sam izvijestio, ovi zaključci predviđaju razgovore između domaćih političkih aktera o budućnosti BiH, ostavljajući otvorenu opciju za takozvanu „mirnu disoluciju“ zemlje.

Nema stvarne potrebe da se objašnjava destruktivna dugoročna politika sadašnjih vlasti RS, jer je to upravo ovom tijelu objasnio gospodin Dodik na sastanku u formatu Arria u novembru prošle godine. Vjerujem da je svima bilo jasno s kakvom iracionalnom, destruktivnom politikom i načinom razmišljanja imamo posla. Sjetit ćete se, mene je nazvao „čudovištem“, a pokojnog lorda Ashdowna „kriminalcem“.

Koliko jučer, gospodin Dodik je ponovo bio u medijima, tvrdeći da je jednom stranom diplomati rekao da je mirni raspad jedina opcija, koja će se svakako desiti i da taj diplomata „nije imao ništa protiv toga“. Ako biste vi ili ja ili bilo ko drugi ustali i rekli da želimo podijeliti svoju zemlju, bili bismo nazvani izdajnicima, secesionistima ili pobunjenicima, možda i uhapšeni. Da pojednostavimo: u našim zemljama je nezamislivo da predsjednik želi da uništi istu onu zemlju čiji je predsjednik.

Nadalje, stranka gospodina Dodika, SNSD, nedavno je objavila nekoliko videozapisa u sklopu *online* kampanje koja promovira „mirnu disoluciju“, koja će se prikazivati i kao reklama gledaocima *YouTubea* u BiH.

U aprilu su se čelnici stranaka vladajuće koalicije Republike Srpske sastali, a gospodin Dodik je najavio da će RS formirati timove za pregovore. Jasno je stavljeno do znanja da, ukoliko smjer i ishod tih razgovora ne budu po volji vlasti Republike Srpske, Republika Srpska, citiram: „zadržava pravo da donese konačnu odluku o svom budućem statusu“.

Kao što se i moglo očekivati, ovakav razvoj događaja uzburkao je stranke sa sjedištem u Federaciji, posebno bošnjačke stranke, od kojih je većina odbacila mogućnost „mirne disolucije“, a neke su predvidjele i rat u slučaju da se Republika Srpska pokuša otcijepiti od BiH.

Kao visoki predstavnik, želim biti jasan: Dayton ne daje pravo entitetima da se otcijepe.

Dakle, još jednom je politička atmosfera zatrovana, a napredak na provođenju reformi gurnut u drugi plan. I krajnje je žalosno što su vlasti Republike Srpske izabrale baš ovaj trenutak, kada je cijela država još uvijek u problemima zbog pandemije Covid-19.

To je istovremeno i trenutak kada su vlasti Republike Srpske morale posuditi 300 miliona eura prodajom obveznica na londonskoj berzi kako bi pokrile budžetski deficit jer nisu htjele prihvatiti lako rješenje i reforme koje je predložio MMF.

Tokom mog mandata kao visokog predstavnika, vidjeli smo kako se mijenjaju ciljevi i kako su pomjerane granice onoga što je međunarodna zajednica spremna prihvatiti. Vidjeli smo prelazak s retorike na djela kojima se osporavaju državne nadležnosti, institucije i odluke, a sada smo i svjedoci prelaska s retorike na djelo osporavanja državnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta i, samim tim, procesa provedbe mira u BiH.

Da budemo jasni, sada postoje združeni naponi da se formaliziraju i provedu zaključci koje je usvojila Narodna skupština RS. U najboljem slučaju, cilj je poništiti brojna reformska dostignuća iz posljednjih 25 godina, što ugrožava državu, njene nadležnosti i institucije, te njihovu sposobnost da donose i provode odluke.

To bi uticalo na tekuće reforme, uključujući i one koje se nalaze među 14 prioriteta EU, od kojih su mnoge zasnovane na reformama koje su pokrenute intervencijama visokog predstavnika.

Budimo također jasni, čak i u najboljem slučaju, cilj je konstantno nefunkcionalna BiH, što već vidimo u gotovo pa paraliziranim najvišim institucijama BiH, uključujući Predsjedništvo, Vijeće ministara i Parlamentarnu skupštinu – a

da ne pominjemo Federaciju, koju su SNSD-ovi partneri iz HDZ BiH uspjeli zakočiti. To će imati negativne posljedice za regiju zapadnog Balkana i ostatak Evrope, jer oslabljena BiH nije u stanju efikasno se nositi s izazovima organiziranog kriminala i korupcije, migracijama, klimatskim promjenama itd.

Ako se takvi negativni trendovi nastave, pitanje za međunarodnu zajednicu uskoro će biti: Koliko dugo se može tolerirati ovakvo destruktivno ponašanje i koliko dugo se gospodin Dodik i njegovi saveznici u RS-u i drugdje mogu smatrati partnerima?

S druge strane, bilo je pomaka oko procesa izborne reforme, koji je godinama u pat poziciji. To bi mogla biti prilika za rješavanje ključnih reformi koje se tiču prava i dugi niz godina čekaju na rješavanje, uključujući uklanjanje diskriminacije utvrđene presudama Evropskog suda za ljudska prava, uz istovremeno poboljšanje transparentnosti izbornog procesa.

Nažalost, postoji strah i nepovjerenje među građanima i civilnim društvom da će međunarodna zajednica u BiH nastojati smiriti zahtjeve za daljnjom „etnizacijom“ izbornog sistema. Takav koncept „etno-demokratije“ sigurno bi bio u sukobu ne samo sa provedbom presude u predmetu „Sejdić i Finci“ već i sa konkretnim ciljevima iz Daytonskog sporazuma, uključujući opći cilj Sporazuma da uspostavi multietničko društvo koje je postojalo prije rata.

Moram ponoviti da ne smijemo dozvoliti da taj proces dovede do daljnjih etničkih ili teritorijalnih podjela. To bi imalo dalekosežne posljedice.

Osim provođenja odluke u predmetu Sejdić-Finci i srodnim predmetima, prioritet treba da bude provođenje preporuka ODIHR-a i GRECO-a, čime bi se ne samo iskorijenila diskriminacija nego i povećala transparentnost i spriječile

izborne prevare.

Cijenjeni članovi Vijeća,

Kada sam vam se posljednji put obratio u novembru, ponovio sam svoj poziv vlastima RS da uklone ploču posvećenu osuđenom ratnom zločincu Radovanu Karadžiću iz studentskog doma na Palama. Zadovoljstvo mi je izvijestiti da je ova ploča zvanično skinuta u decembru. Dvadesetsedmog januara obratio sam se pismom predsjedniku NSRS, sa zahtjevom da RS u roku od tri mjeseca povuče odlikovanja dodijeljena 2016. godine trojici osuđenih ratnih zločinaca, između ostalog i Radovanu Karadžiću. Tri mjeseca su istekla 27. aprila, a ja nisam dobio zvaničan odgovor, niti su odlikovanja povučena. NSRS je trebala razmatrati ovo pitanje 28. aprila, ali je to odgodila. Vidjećemo šta će se dogoditi, ali za sada vas obavještavam da stanje nije ispravljeno.

A ponašanje političkih vođa nažalost podstiče slično ponašanje običnih ljudi. Pored nekih primjera pomenutih u mom izvještaju, prije samo nekoliko sedmica u gradu Foča u Republici Srpskoj, poznatom kao mjestu u kome su se dogodili neizrecivi ratni zločini, pojavio se ogroman mural osuđenog ratnog zločinca Ratka Mladića.

U nedostatku odgovornijeg ponašanja, ovo još jednom ukazuje na potrebu za kriminalizacijom veličanja ratnih zločinaca, kao i poricanja genocida. U svakom slučaju, ovdje bih ponovo podsjetio na mišljenje Evropske komisije o prijavi BiH za članstvo u EU, u kome se nedvosmisleno kaže, „Revizionizam i poricanje genocida protivrječe najosnovnijim evropskim vrijednostima“.

Postoje neka područja u kojima i dalje ne gubim nadu, kao što je slučaj Mostara. Nakon 12 godina za Grad Mostar su se

konačno održali lokalni izbori, na kraju kojih je izabran novi gradonačelnik, dr. Mario Kordić, kojeg sam upoznao i impresioniran sam njegovom energijom i entuzijazmom. Za sad se čini da u novom Gradskom vijeću postoji puno dobre volje i uvjeren sam da će se oni pošteno potruditi da riješe brojna pitanja koja su se akumulirala svih ovih godina bez Gradskog vijeća. U vezi s Mostarom, želim posebno naglasiti medijatorske napore američkog ambasadora Erica Nelsona i specijalnog predstavnika EU Johanna Sattlera.

Također bih trebao pomenuti da je Gradsko vijeće Sarajeva nedavno izabralo novu gradonačelnicu, mladu i entuzijastičnu damu koju sam nedavno upoznao, Benjaminu Karić, iz multikulturalne porodice. A građani u Banja Luci direktno su izabrali novog gradonačelnika, člana opozicije u RS-u, dvadesetsedmogodišnjeg Draška Stanivukovića, koji je zauzeo transparentan pristup svom radu.

Poštovani članovi Vijeća sigurnosti,

Sedmog decembra 2020. godine obilježena je 50. godišnjica takozvane „varšavske genufleksije“, gdje je u Drugom svjetskom ratu hiljade Jevreja izgubilo život pod njemačkim ugnjetačima. Bio je to povijesni i zadivljujući čin traženja oprosta.

Tako izgledaju lideri i to je ono što je danas prijeko potrebno u BiH. U tom kontekstu, želio bih pozvati Predsjedništvo BiH da dokaže opredjeljenje iz svoje izjave date povodom 25. godišnjice Daytonskog sporazuma, i da 2021. organizira i sudjeluje u zajedničkoj komemoraciji za sve žrtve rata u BiH. Vjerujem da bi takav čin bio iscjeljujući za sve građane BiH, pa čak i među samim članovima Predsjedništva.

Želim još jednom naglasiti da, premda možda nema Mandela u politici, postoje stotine Mandela u BiH među običnim ljudima.

Poštovani članovi Vijeća,

U mom prethodnom obraćanju Vijeću u novembru, pozvao sam bh. organe da implementiraju treći Nacionalni akcioni plan za provedbu Rezolucije 1325 Vijeća sigurnosti, o ženama, miru i stabilnosti, koji traje do 2022. godine. U tom smislu, u januaru je nekoliko hrabrih aktivistica pokrenulo „Nisam tražila“, domaći „Me Too“ pokret koji je potaknuo hiljade žena i djevojaka da istupe sa navodima o zlostavljanju i nasilju. Snažno pozivam vlasti da se direktno pozabave seksualnim nasiljem, da krivično gone počinitelje i pojačaju podršku za žrtve nasilja.

Ovdje želim pomenuti brojne izbjegle Bosanke koje su uspjele zauzeti istaknute političke funkcije van zemlje, uključujući austrijsku ministricu pravde dr. Almu Zadić, uvaženu baronesu Arminku Helić iz britanskog Gornjeg doma, Hannah Sumeju Atić, članicu kabineta norveškog premijera, bivšu švedsku ministricu visokog i srednjeg obrazovanja Aidu Hadžialić, te gradonačelnicu Kalmara u Švedskoj Dženitu Albaza.

Ovo potvrđuje da je najveća vrijednost Bosne i Hercegovine njen ljudski potencijal. Žene koje sam pomenuo otišle su iz zemlje zbog rata. Sada, mladi i obrazovani ljudi odlaze iz zemlje, ne zbog ekonomije, nego zbog nepotizma i korupcije, zbog generalnog nepostojanja vladavine prava i sve više zbog političke nestabilnosti.

Uvaženi članovi Vijeća sigurnosti, da zaključim!

Moguće je da je ovo moje posljednje obraćanje vama u svojstvu visokog predstavnika. Stoga želim iskoristiti ovu priliku da podsjetim na neke od lekcija iz prethodnih 12 godina.

Živjeti i raditi u Bosni i Hercegovini bilo je jedno od najvećih zadovoljstava u mom životu. U ogromnoj mjeri, ljudi su ovdje jedni od najpriyatnijih i najbrižnijih koje sam ikada

sreo. Susjed se brine za susjeda. Svakako nije tačno da ljudi ovdje ne mogu živjeti zajedno, ali političari provode isuviše vremena naglašavajući ono što ih dijeli, a ne ono što ih ujedinjava.

Nadao sam se da ću na današnji dan proglasiti da je moj posao završen. Na nesreću i na moju veliku žalost, BiH je i dalje *de facto* zamrznut sukob sa nedovršenim mirom, gdje politički lideri i dalje nastoje ostvariti ratne ciljeve, unijeti narative podjele i nacionalističke političke ciljeve, i govore o disoluciji države. Multietničko i raznoliko društvo koje je postojalo prije sukoga skoro da je nestalo, a sve je teže braniti očuvanje multietničkih prostora i oduprijeti se stvaranju monoetničkih. Govor mržnje, veličanje ratnih zločinaca i revizionizam ili otvoreno poricanje genocida, uprkos presudama međunarodnih pravosudnih institucija, i dalje je veoma uobičajen u političkom diskursu.

Kao što sam rekao na početku, kada sam 2009. godine došao u Bosnu i Hercegovinu kao visoki predstavnik, mantra je bila „domaća odgovornost“. Uz samo nekoliko izuzetaka u ranoj fazi moga angažmana, to smo probali i nije funkcioniralo. Sada smo ovdje, desetak godina kasnije, i govorimo o „mirnoj disoluciji“. Bosna i Hercegovina bi trebala biti čvrsto na putu ka EU, ali danas smo tu gdje jesmo, a jedan od njenih političkih lidera otvoreno zagovara podjelu zemlje, istovremeno omalovažavajući i rugajući se EU u tom procesu.

Imali smo period čvrstog intervencionizma – koji je izazvao i određenu dozu kritike ali, ako ćemo iskreno, on je pomogao Bosni i Hercegovini da pređe velik dio puta; imali smo i jedan duži period domaće odgovornosti, tokom kojeg su jedan korak naprijed obično pratila dva koraka nazad. Možda je vrijeme da se razmotri drugačiji pristup, negdje u sredini. U svakom slučaju, međunarodna zajednica treba da zauzme čvrst stav i zaustavi centrifugalne tendencije koje ovu zemlju vode dalje u spiralu propadanja, što može imati političke i sigurnosne implikacije ne samo za ovu zemlju, nego i za regiju i ostatak

Evrope.

Dokle god ne dođe do istinske i dokazane opredijeljenosti za mir i stabilnost, i dok se nepovratno ne osigura stabilnost i nepovredivost BiH, međunarodna zajednica mora zadržati sve instrumente koji joj stoje na raspolaganju da riješi svaku potencijalnu prijetnju, uključujući i izvršne ovlasti visokog predstavnika – koje nisam koristio gotovo deset godina – očuvanje međunarodnih sudija u Ustavnom sudu BiH, međunarodne mehanizme u Distriktu Brčko i međunarodno vojno prisustvo u BiH.

Lično imam utisak da smo daleko od situacije koja bi omogućila izmjene postdejtonskog aranžmana u Bosni i Hercegovini. Umjesto da donosimo preuranjene odluke, treba da se pomirimo sa činjenicom da stabilizacija i mir traže vrijeme. To je bilo mišljenje i češkog ministra vanjskih poslova Karla Schwarzenberga, koji je podržao moju kandidaturu, kandidaturu Austrije, u ime zemlje koja je 2009. godine predsjedavala EU. On mi je rekao: „Moramo imati dugoročni pristup Bosni i Hercegovini!“ Koliko je bio u pravu. Također treba da priznamo da je tempo napretka usporen jer smo isuviše brzo odlučili da promijenimo svoj robustan pristup u BiH.

Ja sam sve više sklon da vjerujem da sadašnja poslijeratna politička elita, sa nekim izuzecima, uglavnom otuđena od stvarnosti, nije ni spremna ni sposobna da se nosi sa tekućim izazovima i rješava stvarne potrebe građana Bosne i Hercegovine. I sve više vjerujem da oni nisu naši istinski partneri u nastojanjima da ova zemlja krene naprijed. Stoga treba da nađemo način da prema njima zauzmemo čvršći stav i da istovremeno idemo mimo njih – između ostalog i nalaženjem novih partnera.

Dobra vijest je da u BiH postoje i progresivne snage sa kojima možemo stvoriti partnerski odnos, i koje žele normalizaciju svoje zemlje. Historija pokazuje da možemo biti nevjerovatno uspješni – nemojmo zaboraviti da je 2005. godine BiH bila

istaknuti uzor za postkonfliktni razvoj: zemlja koja je provodila strukturalne reforme i napredovala prema ustavnim promjenama. Ako smo mogli napraviti jedinstvenu vojsku od tri vojske koje su se deceniju ranije borile jedna protiv druge, onda sigurno možemo uraditi i ono što preostaje da se uradi.

Međutim, dame i gospodo, moram biti direktan. I međunarodna zajednica i progresivne snage u BiH prave fundamentalnu grešku ako pretpotstavljaju da će se stvari nekako riješiti jer vrijeme radi za nas. Ovo je fundamentalna greška sve dok su snage dezintegracije jače od snaga reintegracije. Da bi vrijeme bilo na našoj strani, moramo se vratiti dinamici reforme i reintegracije.

Zahvaljujem vam na saradnji i pažnji svih ovih godina.